

Ze vulde de lamp met nieuwe olie en ze ontstak de kaarsen op de schoorsteenmantel. Samen met een nieuw houtblok op het vuur, was er voldoende licht om verder te lezen. Ze had nooit nagedacht over haar kinderjaren en hoe haar ontwikkeling was verlopen. Een kind onthoudt alleen wat belangrijk is voor hem. Kaspar probeerde weer te geven hoe hij als gedachteloos wezen de wereld had ervaren en hoe iedere gedachte nieuw was voor hem. Ze proefde zijn worsteling in zijn geschreven woorden. Hoe moeilijk moest dit voor hem zijn geweest. Ze had niet beseft wat een grote opdracht ze hem had gegeven.

Mijn hoofd is te klein voor alles. Iedere dag moet ik leren, mijn hoofd volproppen met dingen waarvan ik niet weet of ik ze wel wil weten. Er blijft geen plaats meer over voor de dingen van vroeger. Het allerergste is dat ik alles zal vergeten. Dan ben ik niemand meer.

Iedereen vraagt zo veel. Als ik het antwoord niet weet, zeg ik: 'Daarom.' Dat heb ik geleerd van Isolde en de anderen. Ik zeg het honderd keer per dag.

Isolde heeft gelijk: als ik iets schrijf, wordt alles lichter in mijn hoofd. Maar iedere keer als ik aan vroeger denk, word ik weer klein.

De woorden die ik gisteren en eergisteren leerde, verdwijnen als ik aan het leven in mijn donkere huis denk.

Ik wil alles opschrijven zonder woorden, maar dat kan niet.

Waarom kan een mens niet in geuren schrijven? Dan zou ik alles kunnen vertellen. Mijn neus weet alles nog, maar hij weigert te spreken. Vaterman gaf mij het leven en liet me in leven. Hij is goed. Zo goed als God? Misschien beter dan God, wie zal het zeggen, want ik ken God niet. Iedereen zegt dat God goed en wijs is. Maar ik zie hem nergens. Ik hoor zijn woorden niet en voel zijn handdruk niet op mijn schoulers. Hij knipt mijn haren niet en haalt geen stoppels van mijn kin. Hij geeft me geen brood of water. Het zijn de mensen die het me geven. Zijn zij God?

'Er is geen God,' zeg ik. Het maakt heer Meyer boos.

'God is alles, God heeft je gemaakt. Je moet de mensen die het goed met je voorhebben, geloven, Kaspar,' zegt hij. 'Zij weten meer dan jij.' Ik heb het ook goed voor met heer Meyer. Ik doe mijn best, maar hij gelooft me niet. Nooit. Hij zegt dat ik lieg, en dat ik onbetrouwbaar ben. 'Je blijft een bedrieger, Kaspar. Ook je pleegvader zegt het. Ooit zal de volledige waarheid aan het licht komen,' zegt hij.

Zijn vinger prikte gaten in de lucht en ik bukte mijn hoofd. Zijn vinger maakt me bang. Als hij over God spreekt, komt er altijd speeksel op zijn lippen. Druppels speeksel tot in de hoeken van zijn mond. Misschien proeft hij God.

Zoals ik vroeger Vaterman proefde.

'Als God dit wilt,' zei hij ook en hij legde zijn hand op het donkerbruine kaft van de bijbel, 'zal hij aantonen dat jouw dromen bedrog

zijn. Stop met liegen en je zult gelukkig worden.'

Als ik heer Meyer moet geloven, en dat moet ik want hij heeft het beste met me voor, dan ben ik zo sluw als een vos. Ik speel spelletjes en ik zet mensen naar mijn hand.

Dat laatste begrijp ik niet. Mijn handen doen geen kwaad. Ze nemen de vlo uit de pels van de kat en gooien de vlo door het raam.

De mensen lachen erom. 'Vlooiën mogen dood,' zeggen ze. 'Kaspar, knijp ze plat.'

'Waarom vlooiën wel, en katten niet?'

Niemand wist het antwoord. Later zou ik het wel begrijpen, zeiden ze. Ik haal nu de vlooiën stiekem uit de pels. En ik gooi ze stiekem levend door het open raam.

Zo leerde ik wat 'stiekem' wilde zeggen.

Hij weet het niet, maar heer Meyer zelf leerde me liegen. Ik wil niet dat hij alles van me weet. Vooral hij niet.

'De waarheid verborgen houden, is ook liegen,' zegt hij.

Mijn gedachten zijn van mij. Dus ik lieg. Sinds hij heeft gezegd dat mijn dromen bedrog zijn, vertel ik ze niet meer. Ik spreek waarheid. Alles wat ik zie, is echt. Ik kan de mensen in mijn droom aanraken en ik ruik ze. De droom komt 's nachts, om niets te verraden. Mijn droom wil me iets vertellen. Iets dat alleen ik mag weten.

Heer Meyer mag mijn geheim niet kennen. Alles is echt. Mijn droom is het meest echte dat er bestaat. Hij brengt me naar lang geleden.

Mijn droom

Ik ben bang en ik loop door lange, witte gangen. Links en rechts zijn deuren en hoge ramen. Alles is wit. Er schijnt oranje licht, als van honderdduizend kaarsen. Ik hoor mijn eigen stem. Ik roep. Ik roep naar iemand, maar iemand luistert niet en antwoordt niet.

Ik ben ik en toch veel kleiner. Ik zie vele armen. Ze strekken zich uit. Ze willen me grijpen. Ik ben bang voor de armen. Ik loop almaar verder, waar het donkerder wordt. Ik wil het niet, maar doe het toch.

Ik draag een witte jurk, zoals kleine meisjes dragen als ze moeten slapen. In de verte is er een bundel licht. Ik moet erheen. Daar zal die iemand zijn die ik nodig heb. Het felle licht maakt me niet blind. Mijn ogen blijven open.

Ik wil ernaartoe en ren. Ik val en sta weer op en dan is er iemand die me tegenhoudt. Ik word op een bed getrokken. Ik wil niet en roep. Zo hard. Iemand lacht en houdt me vast op het bed.

Er staat een vrouw, ze pakt me bij de hand. Ze zegt mijn naam. Het is niet Kaspar. De vrouw ruikt naar veilig. Haar handen zijn zacht en warm. Ik zeg haar naam. En ik houd haar rokken vast. Het is geen droom, het is echt.

Als ik 's morgens terugkom en in mijn bed mijn ogen open, ruik ik de vrouw nog in mijn handen en ik voel de stof van haar jurk tussen mijn vingers. Haar adem zit nog in mijn haren en haar warmte zit onder mijn huid.

Ik wil de geur niet kwijt, dus houd ik mijn handen voor mijn neus. Bij het opstaan, bij het ontbijt, bij de lessen.

'Stel je niet aan, Kaspar, doe die handen weg. Je bent geen kind meer,' zegt heer Meyer.

Ben ik ooit een kind geweest?

Ik verzwijg veel voor heer Meyer en hij weet het.

Ik verzwijg dat ik mijn dagboek alles vertel. Ook Isolde en rechter Feuerbach weten het niet.

Ik verzwijg dat ik verliefd wil worden. Misschien wil ik wel verliefd worden op Lina, de dochter van de provinciegouverneur von Stichaner. Ze is niet groot, zou ze veel plaats innemen in bed? Ze omhelst me, zonder me te kussen, dat heb ik graag. Ze lacht de hele dag en ze houdt ook van fruit en bloemen schilderen en ze is gek op paarden.

Als ik bij haar en bij haar familie ben, mag ik praten, lachen en ook dansen als er een feestje is. Soms schaak ik met haar en één keer heb ik gewonnen. Met mijn paard heb ik haar koning schaakmat gezet.

Iedere week kijk ik uit naar de dag dat ik naar hen toe mag gaan.

De mensen die er komen, zijn vriendelijk. Ze willen alles van me weten. Zij willen ook geschilderde fruitmandjes van mij.

Ik wil wel verliefd worden op haar, maar trouwen? Misschien toch maar niet. Dan blijft het grote bed van mij alleen.

Heer Meyer wil dat ik lieg.

Hij verdraagt het niet als ik zeg dat Vaterman goed voor me was. 'Die man is slecht,' zegt hij. 'Kaspar, je moet die man uit je hoofd zetten. Hij heeft een groot stuk van je leven afgepakt. Hij hield je gevangen. Hoor je me, Kaspar. Hoor je me?' roept hij veel te luid in mijn oor, zodat ik steken in mijn hoofd voel.

Ik knik om zijn geroep te laten stoppen.

Nooit zal iemand mij horen zeggen dat Vaterman slecht is. Hij zorgde voor me en gaf me het leven. Ik mis hem. Ik mis hem zo erg dat er tranen in mijn ogen komen. Heer Meyer mag ze niet zien. Ik moet voorzichtig zijn. Niemand weet waar ik dit dagboek bewaar.

Heer Meyer vermoedt iets. Hij doorzoekt mijn kamer als ik naar de godsdienstlessen ben. Hij doet het heel voorzichtig en legt alles op de juiste plaats terug. Maar ik merk het. Hij weet niet dat hij iedere keer zijn geuren achterlaat. Geuren die ik niet verdraag. Hij ruikt naar zwarte snuiftabak. Ik krijg er hoofdpijn van. De plooiën van zijn kleren ademen de geur van zure muskaatwijn uit. Het maakt me misselijk. En ik ruik het vlees dat hij die middag met langzame hapjes at. 'Honderd keer kauwen, Kaspar, honderd keer,' zegt hij tussen de happen door.

Iedere keer als hij te dicht naast me komt staan, moet ik bijna braken. Hij ruikt naar het kerkhof. Dan leg ik mijn hand op mijn mond en buig me een beetje naar voren. Hij zegt dat ik de spot met hem drijf en dat wil verbergen achter mijn hand.

Een tijd geleden heeft heer Meyer in mijn haardkachel gepookt om te

zien of ik er mijn dagboek, brieven en tekeningen had verbrand.

Hij kwam me tegemoet in de moestuin waar ik vrouw Meyer hielp met het plukken van de laatste spruiten. Ze was zo dik geworden en ik dacht eerst dat ze een pompoen onder haar schort verborgen hield.

'Ze gaat een kind krijgen,' zei Isolde. Dat was nog voor we ruzie maakten. Heer Meyers gezicht was nat van het zweet. Hij ademde verbrande stoffen en heimelijkheid uit. Hij kwam uit mijn kamer, rook ik.

Vrouw Meyer ruikt naar brood, pompoen en ja-knikken.

Ik kan ruiken of een mens goed of slecht is. Maar ik zwijg erover. Ik heb het één keer tegen heer Meyer gezegd. Dat had ik beter niet gedaan.

'Het dier in jou is nog niet dood,' zei hij en hij snoof als een wilde hond die niet aangeraakt wil worden.

Hij leest alles wat er over mij geschreven wordt. Een krant beweert dat ik door wolven ben opgevoed. Ik heb nog nooit een wolf ontmoet.

Maar ik begrijp de zin: een wolf in schaapskleren. Heer Meyer draagt schaapskleren. Hij is de wolf die op me jaagt.

Op wat zou hij nog jagen?

Op het kind van mevrouw Meyer?

'Wie heeft het kind in de buik van mevrouw Meyer gestopt?' vroeg ik later aan Isolde.

Haar gezicht kreeg de kleur waarvan ik houd. Rood.

'Heer Meyer deed het,' zei ze.

'Hoe deed hij dat?'

Ze nam me mee naar de vensterbank. Er stonden feloranje bloemen. Ik houd niet van bloemen. Ze ruiken naar jonge vrouwen. En jonge vrouwen ruiken naar onbekende dingen die buikpijn geven. Alleen oude vrouwen ruiken goed. Ze ruiken naar wittebrood, suiker, karwij en veilig.

'Weet je nog, Kaspar, dat er hier nog geen bloemen in de potjes waren? Alleen maar wat groene scheutjes. Je was nog maar net bij ons,' vroeg ze. Dat wist ik nog. Toen ik genoeg woorden kende, vroeg ik wie er iedere dag een groter stokje groen in de aarde stak.

'Zo gaat het met alles, Kaspar,' zei ze. 'Één zaadje is genoeg om een hele pompoen uit de grond te krijgen. Een zaadje van de heer Meyer is voldoende om een kind in de buik van zijn vrouw te laten groeien.' 'Hoe steekt hij het zaadje in haar buik?' wilde ik weten.

'Met iets ... eh, je ding ... iets wat alleen mannen hebben. Jij hebt het ook, Kaspar,' antwoordde ze. Ze giechelde en was opeens de kamer uit. Ze kwam terug met warme thee en vruchtencake. Haar gezicht was nog even rood.

'Isolde, waar is mijn ding dat alleen mannen hebben?' vroeg ik.

'In je broek, Kaspar. Waarmee je plast, is je ding. Daar plant je zaadjes mee,' zei ze en ze werd beschaamd.

'Heb ik zaadjes?' vroeg ik nog. Want alleen aan Isolde kan ik dit soort vragen stellen. Sommige vragen horen bij sommige mensen en daar mag je geen fouten mee maken. Vragen over kleren en eten zijn voor vrouw Meyer. Vragen over God en onbegrijpelijke dingen zijn voor de

dominee. Voor heer Meyer heb ik weinig vragen. Geheime vragen zijn voor mijn dagboek.

Ik vroeg het nog eens.

'Isolde, heb ik een ding met zaadjes?'

Isolde giechelde achter een hand, haalde een zakdoekje te voorschijn en wuifde zich koelte toe, ook al was het fris in de kamer.

Er was zoveel dat ik nog niet wist.

Ik besloot om geen zaadjes te planten. Ik had er geen zin in.

'Kan er ook een pompoen uit vrouw Meyer komen?' vroeg ik.

Isolde bleef giechelen, dat deed ze vaak als ik met haar praatte. Hoewel ik nooit grappig ben.

'Een mens kan alleen maar een mens maken,' zei ze daarna ernstig.

Daar moest ik diep over nadenken.

Er was iets in de woorden van Isolde dat me verontrustte.

's Avonds keek ik aandachtig naar mijn ding. Ik had er nooit aandacht aan besteed. Ik wist alleen dat er warm water uitkwam en dat je er best niet over sprak als er mensen bijstonden, maar het water in stilte achterliet in het geheim gemak.

Ik wilde er meer over weten. Dus ging ik naar het geheim gemak op de binnenplaats. Ik wilde weten of ik een zaadje kon vinden.

In het hok moest ik me dubbel plooiën om het plasgaatje van mijn zaadjesding te bekijken. Het kriebelde. Het velletje vooraan deed me lachen. Het deed me ook schrikken. Mijn ding werd groter. Veel te

groot. Ik wilde het niet. Had ik het ziek gemaakt?

Ik durfde het niet aan Isolde te vragen. Ze zou zeker weer giechelen. En ik wist dat ik het zeker niet aan heer Meyer moest vragen. Sommige dingen weet je.

Alles kwam goed. Toen ik het geheim gemak verliet, was het ding van mijn zaadje weer gewoon.

Toch kon ik de slaap niet vatten. Volgens heer Fuhrmann, mijn godsdienstleraar, maakt God de mensen. Volgens Isolde maakt een mens een andere mens. Wie moest ik geloven? Wie had er mij gemaakt?

De volgende dag wist ik dat Vaterman tijdens de nacht was langsgelkomen met het antwoord. Hij had me meegenomen naar mijn kooi. Het donkere huis waar ik gelukkig was. Ik had niet moeten lopen. We waren er ineens.

'Ik heb je gemaakt,' zei hij. 'Ik alleen. Want ik heb je de wereld gegeven. Niemand anders.'

Toen werd ik wakker en ik was blij. Ik kende het antwoord, maar wist ook dat ik het aan niemand kon vertellen. Iedereen zou lachen als ik hen zei dat Vaterman me had gemaakt.

Vaterman ruikt goed. Zijn geuren fladderen. Vlinders in mijn hoofd. Soms zijn ze er. Dan wil ik ze grijpen, ze op de toppen van mijn vingers dragen. Eraan ruiken. Maar even plots als ze gekomen zijn, verdwij-

nen ze. Ik ben bang dat ik de geuren van mijn herinneringen zal verliezen. Ze lijken op de gedroogde grassen opgeslagen in de schuur. En ze geuren naar dingen die bewaard worden in een vochtige kelder. En naar de geur die geplooid ligt tussen het zadel en de rug van het paard. Dat alles vermengd met de geur van Vaternans huid. Het doet me aan mezelf denken. Met mijn neus gedrukt op mijn huid, ruik ik niets. Maar als ik met mijn armen fladder of snel beweeg in een kleine ruimte, kom ik mezelf tegen in de geuren die ik achterlaat. Het is ook de geur van Vaternan.

Isolde blijft aandringen.

‘Kaspar, schrijf over de kelder, en over de dag dat je vrijkwam. En over de man die je verborgen hield. Ik wil weten wie het was.’

Isolde wordt wel vaker rood in het gezicht. Als haar verloofde er is, krijgt ze rode vlekken in de hals en ze knippert met de ogen. Ze lijkt op de geranium op mijn vensterbank. Als de blaadjes vallen.

Ik vind haar zo mooier dan wanneer ze gewoon wit is. Als ze rood is, luister ik beter naar wat ze vraagt.

‘Wat voelde je tijdens je gevangenschap? Welke gedachten gingen er toen door je hoofd? Was dat niet vreselijk beangstigend zo in het donker in je eentje?’

Ze dringt aan, en ik weet niet of ik dat wel wil.

Hoe kan ik haar duidelijk maken dat ik nu minder vrij ben dan in

*mijn kooi? Ik heb me in de donkere kelder nooit gevangen gevoeld.
Hoe kan ik haar uitleggen dat ik toen niet wist wat een gedachte was?
Je kunt niet denken zonder woorden.*

*Iemand moet mij al van in het begin hebben geleerd om te eten en te
drinken. Iedere dag at ik het brood dat naast me lag en dronk ik de
kruik met water leeg tot de laatste druppel.*

*Soms had ik dorst naar meer. Dan hield ik de lege kruik hoog boven
mij en wachtte op de druppels die niet kwamen. Ik trappelde met mijn
voeten omdat er geen water meer uitkwam.*

*Ik wist niet dat er iemand was die mijn kruik met water vulde. Water-
man deed het als ik sliep.*

Iemand leerde me de put met het deksel in de grond te gebruiken.

Ik weet het niet meer. Het ging vanzelf.

Ik droeg een broek. Met een open gleuf achteraan.

Ik draaide me een beetje, nam het deksel weg, schoof ernaartoe en loste iets.

*Iemand heeft me geleerd het ding in de put niet aan te raken. Ook al
was het van mij. Iedere dag een andere vorm.*

De geur was steeds hetzelfde. Mijn geur: vertrouwd en veilig.

*Ik houd nog steeds van de geur die samen met het bruine hoopje mijn li-
chaam verlaat. Ik kan uren op de houten plank in het geheim gemak zitten.*

*Heer Meyer vindt mij vies. Het bewijs van mijn beestenaard wordt
hiermee bevestigd, zegt hij.*

Soms maakte Vaterman de put leeg. Als ik sliep. Hij deed alles als ik sliep. Vaterman was de nacht.

Brood, water, de put en de paardjes waren de dag.

Ik draaide strootjes rond mijn paardjes.

Op een dag lagen er naast het brood wat leren riempjes.

Ik draaide riempjes rond mijn paardjes.

Ik denk dat ik toen voor het eerst iets van geluk heb gevoeld. Er was water op mijn wangen. Ik likte het op. Het smaakte anders dan water.

Lachen en wenen. En stil zijn.

Honderdduizend keren draaide ik de riempjes rond mijn paardjes.

Nooit ben ik daarna nog zo tevreden geweest. Er was zoveel te doen.

Mijn dagen waren gevuld.